

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksesta ja siihen liittyviksi laeiksi (7.5.2021)

Erilaisten oppijoiden liiton lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle 17.5.2021

Yleiset huomiot esitysluonnoksesta

Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen perustaminen on Erilaisten oppijoiden liiton näkemyksen mukaan hyvä ja perusteltu toimenpide. Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelujen yhteen sovittaminen, palvelujen kehittäminen asiakaslähtöisesti ja pyrkimys pois hallinnollisista ja toiminnallisista siiloista ovat tärkeitä tavoitteita. Toistaiseksi palveluiden väliinputojina ovat olleet muun muassa aikuiset erilaiset oppijat, eli työikäiset, joilla on oppimisvaikeuksia tai muita haasteita oppimisessa. He ovat myös yksi aliedustettu ryhmä aikuiskoulutuksessa.

Palvelukeskuksen perustaminen on perusteltua sekä olemassa olevista palveluista puuttuvien toimintamuotojen kehittämiseksi että niiden koordinoimiseksi siten, että tarvittavat palvelut ovat yhdenvertaisesti saatavilla. Esityksessä todetaan, että ”Suomessa ei ole rakennetta, jonka tavoitteena on motivoida heikot perustaidot omaavia aikuisia ja systemaattisesti tukea heitä perustaitojen hankkimisessa ja vahvistamisessa”. Aikuisten erilaisten oppijoiden näkökulmasta keskeistä on perustaitojen ja oppimisvalmiuksien vahvistamiseen liittyvä ohjaus, neuvonta ja koulutus. Tällä hetkellä työelämässä, työnhakijoina ja työvoiman ulkopuolella on suuri joukko aikuisia, jotka tarvitsevat yksilöllistä tukea oppimisvalmiuksiensa vahvistamiseen ja ohjausta erilaisten oppimista ja työssä suoriutumista helpottavien apuvälineiden käyttöön. Tällaisten, yksilöiden erilaiset tarpeet huomioivien, palvelumuotojen kehittämistä palvelukeskus voi esityksen mukaan edistää.

Erittäin hyvä perustelu palvelukeskukselle on, että se toisi jatkuvuutta palvelujen kehittämiseen määräaikaisten hankkeiden sijaan.

On myös hyvä huomata, että koulutuksessa aliedustetuille ryhmille kehitetyt ohjauspalvelut lisäävät mitä todennäköisimmin osallistujien kokonaisvaltaista terveyttä ja hyvinvointia, mikä pidemmällä tähtäimellä tuo säästöjä myös sote-palveluissa.

Huomiot palvelukeskukselle esitetyistä tehtävistä

Esityksessä todetaan, että palvelukeskuksen tehtävä on tunnistaa, millaisia aukkoja nykyisessä koulutus- ja osaamispalveluiden tarjonnassa on. Lisäksi siinä todetaan, että aliedustettujen ryhmien osalta olennaista on, että kullekin ryhmälle tarjotaan **palveluita suhteessa niihin syihin, joiden vuoksi ne ovat jääneet aikuiskoulutuksen ulkopuolelle** ja että heidät tavoitetaan. Esityksen mukaan palvelukeskus kehittäisi sellaisia ohjaus- ja neuvontapalveluita, joita ei ole riittävästi saatavilla tai joiden vaikuttavuus edellyttää kehittämistä. Tällaisia olisivat muun muassa hakevan toiminnan ja motivoinnin mallien kehittäminen.

Esityksessä todetaan myös, että koulutukseen ”osallistumattomuus voi selittyä esimerkiksi motivaation, tiedon tai resurssien puutteella, oppimisvaikeuksilla tai aikaisemmillä negatiivisilla kokemuksilla tai

terveydellisillä ja sosiaalisilla ongelmilla”. Tämä on esityksen ainoa kohta, jossa mainitaan oppimisvaikeudet¹.

Oppimisvaikeuksia kokevien aikuisten joukko on kuitenkin todella suuri (noin 10 % aikuisista), ja erittäin suuri on niiden aikuisten joukko, joiden oppimisvaikeutta ei ole koulu- ja opiskelupolun aikana tunnistettu ja jotka eivät ole saaneet oppimisvaikeuteensa mitään tukea. Monella kokemukset oppimisesta ja opiskelusta ovat tämän takia erittäin negatiiviset ja itseluottamus oppijana on heikko. Nämä aikuiset ovat mitä todennäköisimmin selvästi aliedustettu ryhmä aikuisiän koulutuksissa, ja osalla heistä myös perustaidot ovat heikot.

Esityksestä on hyvällä tahdolla luettavissa, että ohjauksen ja koulutuksen kehittäminen myös oppimisvaikeuksia kokeville aikuisille sisältyy palvelukeskuksen kehittämistehtävään. Tätä ei ole kuitenkaan mitenkään kirjattu näkyviin eikä sitä mainita esimerkkinä aliedustetuille ryhmille kehitettävästä ohjauksesta. Tämä on puute, sillä oppimisvaikeuksien kohdalla kysymys on ennen kaikkea siitä, miten aikuinen tunnistaa omat oppimisen haasteensa ja itselleen sopivat oppimisen tavat sekä miten hän saa käyttöönsä toimivia oppimisen strategioita ja oppimisen (digitaalisia) apuvälineitä. Kysymys on siis paljon muustakin kuin motivoinnista ja perinteisestä perustaitojen opetuksesta².

Esityksessä todetaan kuitenkin lupaavasti, että nykyisestä koulutustarjonnasta puuttuu jatkuvaan oppimiseen vähän osallistuville soveltuvia matalan kynnyksen ”aloituskoulutuksia”. Tällainen aloituskoulutus voisi sisältää nimenomaan ohjausta omien vahvuuksien tunnistamiseen ja itselle sopivien oppimisen strategioiden ja oppimisen apuvälineiden käyttämiseen, ja sitä voisi nimittää **oppimisvalmennukseksi**. Tällainen ohjaus tai koulutus täyttäisi yhden suuren aukon tämänhetkisessä koulutus- ja osaamispalveluiden tarjonnassa.

Edellä esitetyn perusteella hakevan toiminnan ja motivoinnin mallien kehittämisen rinnalle tulisi lisätä **ohjaus oppimisen ja opiskelun valmiuksien vahvistamiseen**. Oppimisvalmiuksien vahvistuminen on välttämätöntä pohja kaikelle oppimiselle niin työssä kuin koulutuksissa. Aikuiset erilaiset oppijat tarvitsevat myös tiiviimpää tukea nivelvaiheissa koulutuksesta työelämään siirryttäessä ja alan vaihtoa/uuden ammattitaidon hankkimista suunniteltaessa.

On erittäin tärkeää, että osaamisen kehittämisen palveluita kehitetään ja toteutetaan myös **työssä oleville**. Tämä edellyttää osaamista tunnistaa työssä ilmenevät oppimisvaikeudet ja tukea työntekijöitä yksilöllisten tilanteiden ja tarpeiden mukaan. Yksilöllisen tuen avulla työntekijät voivat löytää sopivia kompensointikeinoja ja oppimista/työtä sujuvoittavia apuvälineitä, joiden avulla uuden oppiminen helpottuu ja työssä jaksaminen paranee.

Uudenlaisen kohdennetun ja osuvan palvelun tuottamiseksi tulee hyödyntää **kolmannella sektorilla olevaa tietoa ja kokemusta** aikuisten oppimisen tuen keinoista. Järjestöjä tulee konsultoida niiden hyvin tuntemien asiakasryhmien palvelujen kehittämiseksi, ja järjestöissä kehitetyt ja toimiviksi havaitut toimintamallit on syytä ottaa käyttöön.

Palvelukeskuksen tehtävä **maahanmuuttajataustaisten osaamisen ja työllistymisen edistämisessä** on todella tärkeä. Esityksessä mainitaan, että palvelukeskus voisi rahoittaa ja hankkia maahanmuuttajien työllistymisedellytyksiä parantavia koulutuksia ja tukitoimia, kuten suomen tai ruotsin kielen vahvistamista.

¹ Oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan yleensä kapea-alaisia neuropsykologisia häiriöitä, joita ovat lukemisen ja kirjoittamisen, matematiikan ja hahmottamisen erityisvaikeus ja jotka esiintyvät riippumatta henkilön muusta lahjakkuudesta.

² Esityksessä viitataan vammaisyleissopimukseen, jossa tunnustetaan vammaisten henkilöiden oikeus koulutukseen. Samalla tavalla tulisi oppimisvaikeuksia (neuropsykologiset oppimiseen vaikuttavat häiriöt) kokevien mahdollisuus yhdenvertaiseen opiskeluun nostaa erikseen näkyviin.

Tässä merkittävä ja vaikuttava hankinta olisi kielen oppimisessa haasteita kokeville maahanmuuttajille kehitettävä kielenoppimishjelma. Kielenoppimishjelmassa oppija/opiskelija etenisi oppimisanalytiikan avulla omaan tahtiinsa, ohjelma perustuisi oppijan/opiskelijan arkielämässä tarvitsemaan sanastoon, ja ohjelma tunnistaisi eri aksenteilla puhutun suomen/ruotsin kielen. Tällaisen kielenoppimishjelman kehittäminen on jo suunniteltu yhteistyössä Turun yliopiston Oppimisanalytiikan keskuksen ja Aalto-yliopiston puheentunnistuslaitoksen sekä Erilaisten oppijoiden liiton jäsenyhdistyksen, Monikieliset erilaiset oppijat ry:n kanssa. Kielenoppimishjelman kehittäminen olisi erittäin tarpeellinen ja vaikuttava hanke, joka vaikuttaisi esityksen mukaan sopivan erinomaisesti palvelukeskuksen toimintaan. Tästä annamme mielellämme lisätietoja.

Esityksessä todetaan, että kansallinen **Digitalisaatio-ohjelma** on asiakaslähtöinen hanke.

Asiakaslähtöisyyden tulee olla keskeinen lähtökohta, ja sen kehittämiseen tulee ottaa laajasti mukaan ne erityisryhmät, joille digitalisaatio ja digitaalisissa oppimisympäristöissä osallistuminen voivat aiheuttaa erityisiä vaikeuksia. Digitalisaatio-ohjelman täytäntöönpanossa palvelukeskuksen tehtäviin voisi kuulua juuri näiden, myös koulutuksessa aliedustettujen ryhmien kuuleminen ja osallisuuden varmistaminen.

Huomiot palvelukeskukselle esitetystä hallintomallista

Palvelukeskuksen hallintomalliksi ehdotetaan mallia, jossa johtajan tukena toimisi johtokuntatyypinen toimielin. Toimielimenä toimisi työelämän asiantuntemusta edustavista jäsenistä koostuva jatkuvan oppimisen ja työllisyyden neuvosto.

Esityksessä perustellaan neuvoston kokoonpano (ministeriöiden ja työelämän edustus) mutta todetaan, että laajemman ja koulutuksessa aliedustettuja ryhmiä koskevan asiantuntemuksen hyödyntäminen on tärkeää. Sitä varten neuvosto voi asettaa toimintansa tueksi jaostoja, mikä on erittäin kannatettavaa.

Huomiot palvelukeskukselle esitetystä koulutus- ja osaamispalveluiden rahoitusmalleista

Esityksessä esitetään, että palvelukeskus voisi hankkia koulutusta eri tahoilta, mukaan lukien 'muut palveluntuottajat'. On tärkeää, että koulutusta ja/tai asiantuntijapalveluja voidaan hankkia myös järjestöiltä ja muilta kolmannen sektorin toimijoilta, ja niiden olisi syytä näkyä myös mahdollisten palveluntuottajien luettelossa. Järjestöillä on osaamista ja kokemusta erityisesti aliedustettujen ryhmien tukemisessa sekä koulutukseen hakeutumista ja osallistumista tukevan toiminnan kehittämisessä ja toteuttamisessa.

Järjestöt voivat kouluttaa tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluita toteuttavia toimijoita ja myös tuottaa erityistä osaamista edellyttäviä palveluita. Esimerkiksi oppimisvaikeuksia kokevien aikuisten ohjaus-, neuvonta- ja koulutuspalvelut edellyttävät erityistä osaamista ja kokemusta. Tässä tulee hyödyntää julkisella rahalla järjestöissä kehitettyjä hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja.